

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ФОРМ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ВОДОКОРИСТУВАННЯ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

INSTITUTIONALIZATION OF MODERN FORMS OF WATER USING FIELD'S INVESTMENT ENSURING: REGIONAL ASPECT

Інна АНДРОЩУК,
Луцький національний технічний університет

Inna ANDROSHCHUK,
Lutsk National Technical University

У сучасних умовах розвитку економіки України дефіцит інвестиційних ресурсів, необхідних для реконструкції та модернізації систем водопостачання й водоспоживання, не дає можливості суттєво знизити втрати води при транспортуванні у зв'язку зі зношеністю водопровідних мереж. Високим рівнем зносу також відзначається водоочисне та водонасосне обладнання, що призводить до незадовільного рівня очищення забруднених стічних вод, понаднормативних скидів забруднюючих речовин у природні водні об'єкти. В окремих регіонах, де мало місце ведення сільського господарства на основі осушувальних меліорацій, гідротехнічні споруди, які обслуговували меліоровані території, в період економічної стагнації були демонтовані й потребують комплексної модернізації, а то й нового будівництва. Модернізувати водогосподарську та водоохоронну інфраструктуру лише за рахунок коштів державного бюджету (в першу чергу державний бюджет є основним джерелом фінансування для водогосподарських організацій, підпорядкованих Держводагентству), місцевого бюджету, власних коштів підприємств у нинішніх умовах надто проблематично. Тому потрібен комплекс заходів, які підвищать інвестиційну привабливість водних і водогосподарських об'єктів, що дасть можливість залучити в даний сегмент національного господарства значні приватні інвестиції як вітчизняні, так і закордонні.

У працях вітчизняних вчених обґрунтовується доцільність створення умов для інституціоналізації сучасних форм інвестиційного забезпечення розширеного відтворення матеріально-технічної бази водогосподарської та водоохоронної діяльності, що вже сформовані у високорозвинених країнах та країнах постсоціалістичного табору.

Так, у [8] висловлюється можливість включення водного сектора в державні стимуляційні пакети, що дасть змогу активізувати та спрямувати додаткові інвестиційні ресурси для потреб водогосподарського комплексу.

При цьому процеси трансформації організаційно-економічного механізму водокористування в Україні вимагають належного інвестиційного забезпечення. Адже капіталовкладення в новітні технології водозбереження є набагато меншими порівняно з витратами, пов'язаними з нарощуванням потужностей для добування, підготовки й транспортування додаткових водних ресурсів [1].

Висловлюються думки щодо впровадження сучасних форм тимчасового користування водними та водогосподарськими об'єктами, що підвищить зацікавленість інвесторів у фінансуванні проектів водоохоронного та водогосподарського спрямування, створенні кооперативних і кластерних форм використання гідротехнічних споруд, реалізації спільних проектів у басейнах транскордонних водотоків [1-8]. Однак при цьому недостатньо обґрунтованими є пропозиції щодо

врахування регіональних особливостей водокористування та галузевої специфіки функціонування об'єктів водогосподарської інфраструктури, а також основних тенденцій освоєння капітальних інвестицій в очищення зворотних вод.

Метою публікації є виявлення галузевих і регіональних передумов для інституціоналізації сучасних форм інвестиційного забезпечення проектів модернізації та розширеного відтворення водогосподарської й водоохоронної інфраструктури.

Волинська область характеризується значною поліфункціональністю та диверсифікованістю водогосподарського комплексу з огляду на те, що в даному регіоні були проведені осушувальні меліорації на значних територіях, велика кількість населених пунктів не мають централізованого водопостачання, в окремих адміністративних районах відсутня розвинена водогосподарська інфраструктура промислового виробництва. Окрім цього, комплекс проблем щодо використання транскордонних водотоків так і залишається невирішеним. Перераховані особливості значною мірою визначають характер водокористування та джерела фінансування водогосподарської та водоохоронної діяльності.

У Волинській області протягом 2000-2011 років у динаміці капітальних інвестицій на очищення зворотних вод не спостерігалось чіткої тенденції до зростання чи спадання. Зокрема, за період з 2000 по 2005 рік обсяг інвестицій зріс на 2172,5 тис. грн. (рис. 1). Така позитивна динаміка пов'язана із закріпленням основних макроекономічних тенденцій, що відобразилося й на обсягах інвестиційного забезпечення очищення зворотних вод. За 2005-2010 роки мало місце зменшення обсягів капітальних інвестицій в очищення зворотних вод.

Якщо у 2005 році обсяг капітальних інвестицій досягав 3914,7 тис. грн., то у 2010 році він зменшився до рівня 487,7 тис. грн. Такий низхідний тренд у динаміці капітальних інвестицій на очищення зворотних вод був зумовлений насамперед зменшенням бюджетних видатків у зв'язку з негативними наслідками світової економічної кризи для національного господарства. У 2011 році порівняно з 2010 обсяг капітальних інвестицій в очищення зворотних вод збільшився у 12 разів. Така позитивна динаміка була зумовлена державною увагою і відповідним фінансуванням водоохоронних робіт у зв'язку

з негативним впливом природних вод на ряд населених пунктів у деяких адміністративних районах в зоні Полісся.

Не спостерігається також прямої залежності між зміною обсягів капітальних інвестицій на охорону навколишнього природного середовища в цілому та зміною обсягів капітальних інвестицій на очищення зворотних вод. Зокрема, в період з 2005 по 2009 рік на тлі суттєвого збільшення капітальних інвестицій на охорону довкілля інвестування заходів з очищення зворотних вод зменшилося більш ніж у чотири рази. Це свідчить про те, що обсяги капітальних інвестицій

У статті обґрунтовується необхідність нарощення обсягів інвестиційного забезпечення сфери водокористування. Досліджено основні тенденції інвестування процесів очищення зворотних вод у Волинській області. Визначено пріоритетні напрями інвестиційного забезпечення проектів модернізації водогосподарської та водоохоронної інфраструктури в даному регіоні.

In the article the necessity of increasing the volume of investment capacity of water using field is grounded. The basic trends of investment the processes of return water's purification in the Volyn' region are investigated. It is determined the primary directions of investment ensuring of modernization projects of hydroeconomic and water protection infrastructure in given region.

Рис. 1. Капітальні інвестиції на очищення зворотних вод та охорону навколишнього природного середовища протягом 2000-2011 років (за даними Головного управління статистики у Волинській області)

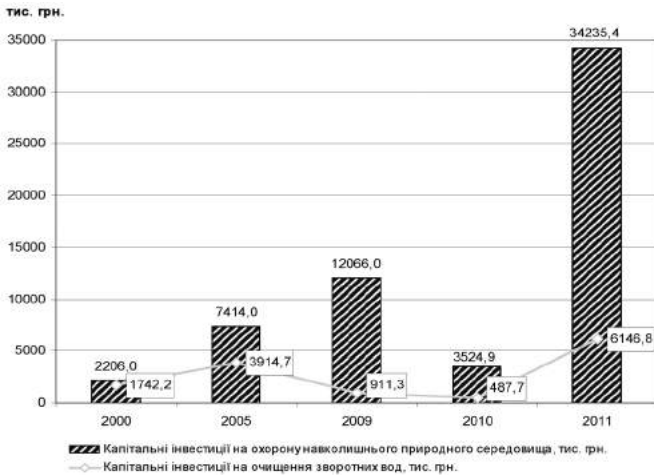

Рис. 2. Поточні витрати на очищення зворотних вод та відведені (скинуті) зворотні води у поверхневій водній об'єкти за період 2000-2011 років (за даними Головного управління статистики у Волинській області)

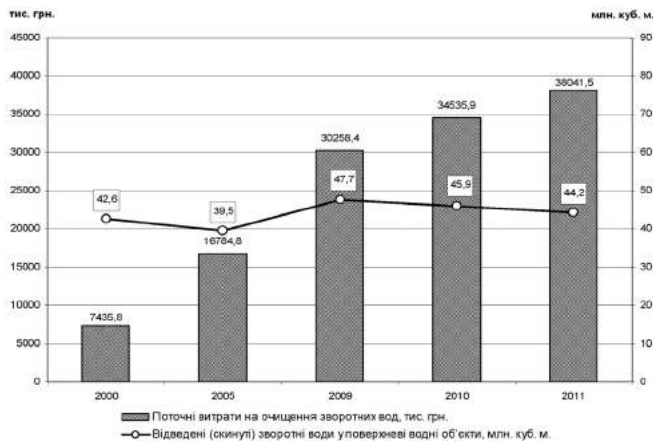
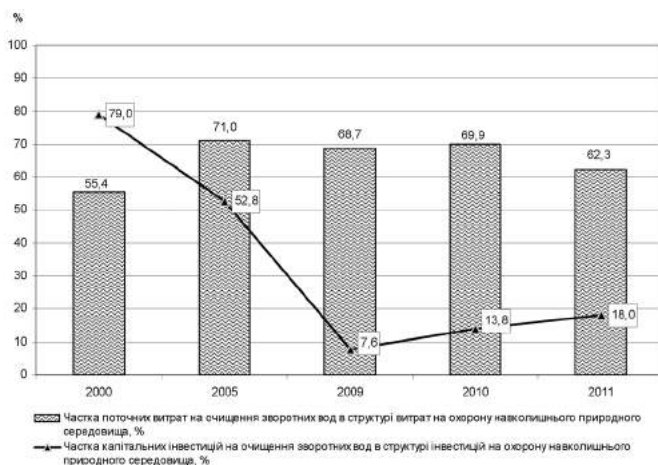

Рис. 3. Частка капітальних інвестицій та поточних витрат у структурі капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону довкілля за період з 2000 по 2011 рік (за даними Головного управління статистики у Волинській області)

на очищення зворотних вод детермінуються наявністю техногенних аварій, пов'язаних з виведенням з ладу окремих об'єктів водогосподарської інфраструктури.

Поряд з капітальними інвестиціями, спрямованими на реконструкцію, модернізацію та будівництво нових об'єктів водогосподарської та водоохоронної інфраструктури, важливою складовою фінансування потреб водогосподарського комплексу є поточні витрати на очищення зворотних вод. Протягом 2000-2011 років мало місце постійне зростання обсягів поточних витрат на очищення зворотних вод, що було зумовлено реальним збільшенням фінансування до 2009 року і номінальним збільшенням після 2009 (рис. 2). Натомість зростання обсягу відведених зворотних вод у поверхневій водній об'єкти спостерігалося за період з 2005 по 2009 роки. Це пов'язано зі збільшенням обсягів виробництва в окремих галузях переробної промисловості, для яких водні ресурси є неодмінною складовою технологічного процесу виробництва готової продукції. Стагнаційні процеси у господарському комплексі регіону, які мали місце у 2009-2011 роках, позначилися на динаміці відведення зворотних вод у поверхневій водній об'єкти.

З рис. 2 можна зробити висновок, що за період 2000-2011 років проривних зрушень у динаміці поточних витрат на очищення зворотних вод не відбулося, а зменшення відводу зворотних вод у природні водні об'єкти було зумовлено стагнаційними процесами в господарському комплексі регіону.

Доволі контрастна картина спостерігається щодо динаміки частки капітальних інвестицій на очищення зворотних вод у структурі інвестицій на охорону навколишнього природного середовища та частки поточних витрат на очищення зворотних вод у структурі витрат на охорону довкілля. За період з 2000 по 2009 рік частка капітальних інвестицій на очищення зворотних вод знизилася з 79% до 7,6%. У 2011 році цей показник порівняно з 2009 збільшився на 10,4%. Натомість протягом 2009-2011 років у структурі капітальних інвестицій на охорону довкілля зросла частка капітальних інвестицій на охорону атмосферного повітря та клімату.

Частка поточних витрат на очищення зворотних вод у структурі природоохоронних інвестицій з 2000 по 2011 рік коливалася в межах 55,4-71% (рис. 3). Ураховуючи динаміку рівня частки поточних витрат та капітальних інвестицій на очищення зворотних вод у структурі відповідно загальних поточних витрат на охорону довкілля та природоохоронних інвестицій, можна зробити висновок про те, що фінансування очищення зворотних вод має переважно поточну короткотермінову спрямованість, а не довгострокову інвестиційну спрямованість, яка дозволяла б поступово модернізувати об'єкти водогосподарської інфраструктури і знижувати негативний вплив зворотних вод на природні водні об'єкти.

Особливістю інвестиційного забезпечення сфери водокористування Волині і типових регіонів є те, що водне господарство як основна складова водогосподарського комплексу перебувають на балансі держави, оскільки водні ресурси являють собою загальнонародну власність, саме тому утримання водного господарства віднесене на видатки бюджету. На жаль, доходи і видатки за цим напрямом не врівноважені – видатки набагато вищі за доходи. Упродовж останніх 15 років спостерігається загальна тенденція до скорочення реального рівня бюджетних асигнувань на розвиток водного господарства, що є однією з причин нинішньої екологічної кризи [3].

Держава й надалі фінансує роботи щодо розробки та встановлення режимів роботи водосховищ, каналів, здійснення радіологічного й гідрохімічного моніторингу водних об'єктів, проектування будівництва та експлуатації водогосподарських систем.

Скорочення асигнувань з державного бюджету на потреби водного господарства призвело до недофінансування заходів щодо проведення берегоукріплювальних робіт, здійснення протиповеневих заходів, розчищення русел річок, впорядкування водоохоронних зон, що кумулятивним чином відображається на екологічному стані водних джерел, збільшує імовірність посилення шкідливої дії вод, призводить до погіршення гідрологічного режиму водних об'єктів у зонах підвищеної урбанізації.

Важливою складовою інвестиційного забезпечення сфери водокористування є фінансування робіт з модернізації гідротехнічних споруд, що обслуговують меліоровані території. Для Волинської області, на території якої знаходиться значна площа осушених земель, це є чи не основною складовою

інвестиційного процесу у водогосподарському комплексі. Внаслідок реструктуризації колись потужного водогосподарсько-меліоративного комплексу частина меліоративних фондів залишилася на базі управлінь водного господарства, частина внутрішньогосподарських меліоративних мереж з об'єктами інженерної інфраструктури перейшла у власність сільгоспвиробників (правонаступників колективних сільськогосподарських підприємств) [4]. У підсумку держава в особі водогосподарських організацій, які функціонують на основі бюджетного фінансування, так і не спромоглася забезпечити хоча б критично необхідного рівня модернізації міжгосподарських гідротехнічних споруд. Це дозволило повернути значні площі сільськогосподарських угідь в зоні осушення у продуктивний оборот, з якого вони були виведені у 90-х роках минулого століття внаслідок демонтажу меліоративних систем.

Пріоритетними напрямками нарощення обсягів інвестиційного забезпечення сфери водокористування у Волинській області мають стати:

- збільшення обсягів бюджетного фінансування потреб водогосподарських організацій;

- створення обслуговуючих кооперативів на базі особистих селянських господарств з метою модернізації й подальшого використання міжгосподарських та внутрішньогосподарських споруд у зоні осушувальних меліораций;

- створення інститутів державно-приватного партнерства на базі підприємств комунального водопостачання і приватних підприємницьких структур;

- створення спеціальних фондів для компенсації частини витрат суб'єктам господарювання за впровадження систем оборотного водопостачання та маловодних технологій;

- реалізація спільних проектів екологічної реабілітації басейнів транскордонних водотоків.

Доцільність активізації інвестиційної діяльності пов'язується з необхідністю модернізації водогосподарської інфраструктури, зношеність якої стає причиною незапланованих та понаднормативних втрат свіжої води у водопровідних мережах, скидів стічних забруднених вод у природні водні об'єкти, виникнення аварійних ситуацій в колекторно-дренажних системах.

Як уже зазначалося, система комунального водопостачання міст обласного підпорядкування та селищ міського типу потребує реконструкції, оскільки переважна більшість водопровідних мереж є зношеною. У ряді населених пунктів вже давно необхідно будувати системи централізованого водопостачання, щоб мінімізувати прояви вживання неякісної питної води та упорядкувати процес відведення стічних вод.

Інноваційне оновлення матеріально-технічної бази водопостачання, насамперед у сфері комунального господарства, потребує значних обсягів інвестицій, профінансувати які самостійно муніципальна влада не в змозі. Екологічні інвестиції, маючи глобальний характер і глобальні наслідки, здійснюються у специфічних формах – міждержавних угод та угод між приватними фірмами. Найбільш прогресивними на сьогодні можуть бути угоди, що реалізовуватимуться через механізми партнерських відносин між суб'єктами публічного й приватного права, які формуються на засадах так званого державно-приватного партнерства [2].

Враховуючи те, що критично необхідне підґрунтя для інституціоналізації державно-приватного партнерства у сфері водопостачання та водовідведення вже сформовано (Закон України «Про державно-приватне партнерство»), муніципалітети мають розпочати процес конкурсного відбору потенційних користувачів систем водопостачання та водовідведення. Їх мета – визначення того суб'єкта підприємницької діяльності, який, уклавши угоди концесії чи оренди, найефективніше здійснюватиме реконструкцію та модернізацію водопровідно-каналізаційних мереж. При цьому його цінова політика не повинна створювати прецедентів ескалації соціального напруження.

У зв'язку з тим, що сільськогосподарські угіддя колишніх господарств у зоні осушувальних меліораций були розпайовані, виникла необхідність забезпечення прийнятного рівня врожайності основних сільськогосподарських культур на цих територіях вже в умовах багатукладності. Внаслідок глибоких трансформаційних процесів у сільськогосподарському виробництві, яке здійснюється в зоні осушення, міжгосподарські гідротехнічні споруди залишилися у віданні держави, а внутрішньогосподарські перейшли до нових власників.

Оскільки глибока економічна стагнація у сільськогосподарському виробництві призвела до демонтажу значної частини міжгосподарських та внутрішньогосподарських споруд, а велика кількість гідротехнічних об'єктів залишається морально й фізично застарілою, то виникає потреба в залученні інвестиційних ресурсів для реконструкції й модернізації цієї важливої складової меліоративних систем. Власники внутрішньогосподарських гідротехнічних споруд, якими є особисті селянські та фермерські господарства, не здатні самостійно профінансувати проекти модернізації цих важливих об'єктів водогосподарської інфраструктури.

Окремими вченими й практиками обґрунтовується доцільність створення на базі особистих селянських та фермерських господарств і сільськогосподарських підприємств, які функціонують в зоні осушення, обслуговуючих кооперативів для спільного використання гідротехнічних споруд і відповідно спільного фінансування їх інноваційного оновлення. Інституціоналізація обслуговуючих кооперативів у зоні осушення вимагає від місцевих державних адміністрацій проведення роз'яснювальної роботи щодо процедури вступу різних категорій суб'єктів аграрного бізнесу в дані утворення.

У переважній більшості адміністративних районів Волинського Полісся на осушених сільськогосподарських угіддях не забезпечується науково обґрунтований гідрологічний режим штучних та природних водних об'єктів, що негативно відображається на динаміці врожайності основних сільськогосподарських культур. Створення обслуговуючого кооперативу має подолати такі негативні прояви.

ВИСНОВКИ

Забезпечити достатній обсяг інвестиційного забезпечення процесів реконструкції та модернізації об'єктів водогосподарської та водоохоронної інфраструктури при нинішньому інституціональному середовищі здійснення інвестиційної діяльності у сфері водокористування неможливо. Назріла необхідність в інституціоналізації сучасних форм інвестиційного забезпечення сфери водокористування, які базуються на встановленні партнерських відносин між державою (муніципалітетами) та суб'єктами приватного підприємництва, а також передбачають об'єднання водокористувачів у неприбуткові організації. У Волинській області впровадження інститутів державно-приватного партнерства у сферу комунального водопостачання створить передумови для залучення приватних інвестицій для модернізації систем водопостачання, а формування на базі особистих селянських і фермерських господарств обслуговуючих кооперативів реанімує потенціал землеробства в зоні осушувальних меліораций та стабілізує гідрологічний режим природних і штучних водних об'єктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артюченко О. В. Роль інновацій у вдосконаленні організаційно-економічного механізму водокористування в Україні / О. В. Артюченко // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Випуск 4(40). Економіка. Частина 2. – Рівне, 2007. – С. 9-14.
2. Гуменок В. В. Глобалізація партнерських відносин держави і бізнесу в контексті політики раціонального водокористування / В. В. Гуменок // Раціональне використання водних ресурсів як фактор забезпечення національної безпеки України. Матеріали VII пленуму Спілки економістів України та Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 2012. – С. 90-112.
3. Колежнюк Т. В. Аналіз бюджетного фінансування водогосподарських організацій Рівненського обласного водогосподарства / Т. В. Колежнюк // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Випуск 1(53). Економічні науки. – Рівне, 2011. – С. 94-100.
4. Костюкевич А. М. Організаційно-економічні механізми функціонування обслуговуючих кооперативів на меліорованих землях / А. М. Костюкевич // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Випуск 4(40). Економіка. Частина 2. – Рівне, 2007. – С. 101-107.
5. Соколенко С. І. Кластерний підхід до реалізації стратегії ефективного використання водних ресурсів України / С. І. Соколенко // Раціональне використання водних ресурсів як фактор забезпечення національної безпеки України. Матеріали VII пленуму Спілки економістів України та Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 2012. – С. 158-186.
6. Хвесик М. А. Раціоналізація водокористування в сучасних цивілізаційних вимірах: вибір стратегічних домінант та формування інституціональної архітектури / М. А. Хвесик, В. А. Голян // Економіст. – 2011. – №4. – С. 34-36.
7. Хвесик М. А. Регіональні проблеми інвестиційного забезпечення реалізації водогосподарських та водоохоронних проектів / М. А. Хвесик, В. А. Голян // Інвестиційно-інноваційний розвиток економіки регіону. Матеріали четвертого з'їзду Спілки економістів України та Міжнародної науково-практичної конференції. – Під загальною редакцією Оскарського В. В. – Київ, 2010. – С. 214-228.
8. Хвесик М. А. Стале водокористування в системі забезпечення національної безпеки України / М. А. Хвесик // Раціональне використання водних ресурсів як фактор забезпечення національної безпеки України. Матеріали VII пленуму Спілки економістів України та Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К., 2012. – С. 24-38.